

Hur vet man att studenter valt rätt?

Det är genom att arbeta man verkligen lär sig ett yrke. Det gäller tandläkaryrket lika väl som en mängd andra. Det är ofta tillfälligheter som styr våra yrkesval, och ändå anpassar de flesta sig ganska väl till den karriär de råkat välja. Att man inte trivs kan i alla fall vara ett problem som följer en under hela det yrkesverksamma livet. Hur skall man då välja rätt personer till tandläkarstudier, för att ta ett exempel? Vilka möjligheter finns det att följa upp eller ingripa i studierätten mitt i studierna? Det att studierna går snabbt säger inte mycket om hur skicklig den blivande tandläkaren kommer att vara. Vissa av oss mognar långsammare, och det måste vara tillåtet.

Långa studier kan vara ett tecken på en omotiverad studerande, men de hör också till vardagen i dag. Efterfrågan på arbetskraft ute på fältet kan få en kandidat att stanna länge på en hälsocentral, utan att någon gör något för att skynda på hans eller hennes studier. Efter den övergångsperiod som tog slut den 31.8.2005 tillåter inte § 3, moment 6 i förordningen om fackpersonal att en medicine eller odontologie studerande fungerar som vikarie efter att det gått över tio år sedan studierna påbörjades. Det kommer säkert att få en del att öka studietakten. De eviga kandidaterna har varit ett betydligt större problem bland medicinerna än bland odontologerna.

Professor Johan Gunne från Umeå begrundar i en artikel i Sveriges Tandläkartidning (11/2005) hur man skulle kunna avbryta en helt olämplig persons studier, eller hur man på ett finkänsligt sätt kunde hänvisa en sådan studerande till ett annat område, mera lämpat för just honom eller henne. Enligt Gunne är problemet lyckligtvis väldigt ovanligt i Sverige. Man uppskattar att bara ca två studerande av hundra är sådana att man allvarligt borde överväga om de skall fortsätta sina studier. Antagligen är nivån ungefär den samma i Finland. Professor Gunne föreslår i alla fall med en viss försiktighet att studier inom vårddyrkena borde kunna avbrytas ibland, också om de avancerar i normal takt.

Var och hur kunde man då fatta beslut om fortsatta studier? Vem bestämmer om någon kan bli en bra tandläkare? Finns det någon form av inträdesförhör som tar hänsyn till lämpligheten bättre än de vi nu använder? Ända till början av 1970-talet ordnades det händighetsprov i samband med inträdesförhören också i Finland. Man slutade visserligen med dem, när det visade sig att resultaten inte korrelerade med den manuella skickligheten hos utexaminerade kolleger. När jag arbetade vid universitetet i Kuwait kom jag i kontakt med elevintagningen. Där blev man antagen på

basis av både studieresultat och en intervju. Under intervjun försökte man få fram om den sökande eventuellt saknade några sådana egenskaper som man ansåg krävdes av en läkare eller tandläkare. De kunde t.ex. ha att göra med etik eller jämställdheten mellan könen.

Inträdesförhör mäter snarare motivation än lämplighet, eftersom systemet är uppbyggt enligt en jämställdhetsprincip. Studenterna vet redan tidigt vilka de kriterier är som ger en studieplats. Medicinarnas inträdesförhör har redan länge baserat sig på boken Galenos. När realprovet i studentexamen förändras nästa vår blir det möjligt att ändra sättet att beräkna utgångspoäng så, att det mera än nu beaktar sådana ämnen som har en anknytning till medicinen. Fakulteterna kommer att fatta självständiga beslut om vilka ämnen i realprovet som kommer att beaktas och på vilket sätt.

Om det ändå visar sig, att en studerande inte är lämplig för det yrke han eller hon har valt, har universiteten inte några egentliga möjligheter att ingripa. Den studierätt man en gång har fått innebär ett starkt löfte om en kommande examen. Brister inom det teoretiska kunnandet kan man kompensera med träget läsande. I Finland har vi inte, som i många andra länder, begränsat antalet tentamensförsök inom teoretiska ämnen. Det är klart svårare att reda ut brister i kliniska färdigheter eller attityder, för att inte tala om att göra något åt dem. Professor Gunne anser att det vore berättigat att avbryta studierna åtminstone när det är fråga om en mentalt klart störd studerande som missbrukar alkohol eller droger, eller om någon gör sig skyldig till brott, eller avsiktligt har skadat en patient eller någon annan person.

Universiteten skall hellre ha tillgång till mjuka metoder än alltför radikala sätt att ingripa i studierätten. Man kan t.ex. tänka sig ingående diskussioner på tu man hand mellan studerande och lärare, och likaså att man skulle överväga alternativa studieinriktningar. Med en individuell studieplan och effektiviserad handledning blir de flesta helt dugliga tandläkare. Patienternas säkerhet kan äventyras om sådana som inte alls är lämpliga tillåts att verka i yrkeslivet, men dessutom är det ju alltid fråga om en personlig tragedi.

Att arbeta inom ett fält man upplever som fel för en själv, och att inte trivas i sitt arbete, är en börda som följer en under hela arbetslivet. Då har arbetet aldrig en chans att få det sug som skulle förutsättas under en karriär som sträcker sig över ungefär 40 år.

KYÖSTI OIKARINEN